

ALEXANDRU GEORGE – THE SHADOWS OF THE PAST

Carmen Elena Florea, PhD Student, "Petru Maior" University of Tîrgu Mureș

Abstract: People and shadows, voices, silence is a title Alexandru George finally published in 2003, after a voluptuous personal work in defining a novelist personality. So far, the attempt is more than an intriguing achievement, as the pleasure of reading a generous tome resides in everyone's choice to come back selectively to childhood or youth. Times are never the same, that is exactly the reason this book seems totally to confuse a delighted mind expecting now and then surprises of life, certitude or facts. However, there is a scent of the past inviting to judgement. Rarely someone could only be impressed, without feeling the guilt or the payment of the passing by years. Characters are usually actors, good indeed, other times victims of the writer's literary experience. Peace and war all together, not necessarily directly lived or suffered, though all of them processed by the mind of those involved. Consequently, we are pursued to follow the beautiful style of Alexandru George, who had managed to find the way of turning the reader into a vivid participant, quiet audience and objective observer, as well. Long digressions combined with present flashes, memories from very different times mixed with contemporary feelings, faces, looks, frowns brought into nowadays, denying eternity. No rejection at all, no instability, no intention to refuse enlightenment; a way to develop the taste for writing. The art to raise the nothing to challenge. The fundamental place of the novelist is that of a beginner, still a genuine one, with the wit of a genius. It might be a subjective point of view, coming from an overwhelmed critic. Still, the help comes from the master himself, who deliberately chose a 1st person narrative. Shadows of the past in a proper and a figurative way, as well.

Keywords: Alexandru George, shadows, memory, life, subjectivity.

Anul 1955 este cel al *Moromeșilor* sau al revelației Marin Preda, real *switch* în literatura română, mai mult sau mai puțin îmbrățișat călduros de confrăți. Este și anul în care Alexandru George începe să scrie un roman de referință, pe care critica vremurilor noastre nu a obosit să-l alăture unei vibrante galerii proustiene sau de coloratura prozei Thomas Mann, *Oameni și umbre, glasuri, tăceri*. Invitat să-i scrie un studiu critic, drept postfață la ediția definitivă, prietenul Matei Călinescu observă grija, cumpănirea celui hotărât să publice abia în 2003. E un tom cu accente stilistice, am văzut, postbelice, asupra căruia se va mai fi revenit serios în primul deceniu ce a urmat Revoluției din 1989, poate numai ca un exercițiu de creativitate și de asumare a unei libertăți așteptate (cum, de altfel, ne obișnuise scriitorul). Titlul, în sine, surprinde prin coordonări antonimice, pe care e greu de spus că le regăsim în carte. Se anunță mai degrabă, voalat, un raport evident de atac-apărare, dar care are permanent susținere și răspunsuri mulțumitoare. *Oamenii* pot fi personajele cărții. *Umbrele*, cei la care se raportau primii, cel mai probabil, dincolo. *Glasurile* devin uneori strigăte, un necesar de autosalvare pentru situații atipice de ciudate sau de neașteptate, oricum, surprinzătoare. În consecință, *tăcerile*, nu întâmplător termenul final, se dorește soluție ori sfat, capabil să anihileze toate cele trei axiome anterioare. Coordonarea este tipică romancierului parcă veșnic uimit, nesigur în fața incertitudinilor cotidiene, ca un copil alegând un joc frumos, dar riscant.

Alexandru George pare să construiască un jurnal, cititorul fiind mult timp păcălit de această ipostază, ceea ce confirmă reușita scriiturii. Naratorul e atât de credibil, încât cu greu accepți că nu coincide cu autorul, la momentul realizării confesiunilor. Să alegem încadrarea de roman-puzzle, ca să păstrăm proporțiile jocului aparent, pe care tocmai l-am invocat. Sunt întâmplări verosimile ce rezistă patinei timpului, iar memoria involuntară ori fluxul entuziast

al împărtășirii deschise a unor trăiri personale devin o tușă imperceptibilă pentru cel care ia contact iremediabil cu rândul scris. File amestecate din existența unor personaje solide ne poartă în paralel, cu treceri rapide și insesizabile, fie în epoca imaginat antebelică, fie imediat după primul război, pentru ca, odată instalați în sevrăjul cuceritorului subiect, să ne trezim judecând un arc românesc sesizabil postbelic, trasat de o pseudodominanță rusească. Povestitorul este simpatic, un tânăr de început de secol al XX-lea, dornic să experimenteze viața și studiul în Germania. Prin el, descoperim deopotrivă o fină și fără judecăți monografie a acestei țări, indirect consumată de români și de străini stabiliți ad-hoc pe acele meleaguri, într-o perioadă zdruncinată istoric, dar și o receptare plenară a diferențelor de trai, prin scurte incursiuni, în arhiva timpului românesc. Prieteni, care apar și dispar, roiesc în tumultul tinerească și răzvrătit al vârstei de aur. Gazde ciudate, iubiri platonice, mistere croite ca pentru un film greu, dar soluționate în manieră personală, în pas rapid cu învălmășeala evenimentelor tulburi ale primei jumătăți de veac. Regrete firești, lupte cu sinele pierdute, dezamăgiri și explicabile mari neînțeleșuri, cât să conducă intriga cărții într-un suspans presupus sustenabil, la nivel moral. Subiectivitatea este cuvântul de ordine care te ține captiv și care te derutează, nu de puține ori. Furat de frumusețea reală și tainică a condeiului, te confunzi deseori cu un amic invizibil, așezat lângă masa de scris a maestrului. Uneori, pari a fi lăsat un roman semnat de Camil Petrescu, tocmai încercând a-i găsi continuarea ideală. Nu este vorba de nicio vinovată pasișă, dar atmosfera epocii invocate este atât de bine creionată, încât ești cuprins deliberat de fericirea dezvoltării unor pagini de mare literatură, suspendată într-un volum generos, dar venind de la un creator nedrept ignorat. Alteori, ești purtat către *Cronica de familie* a lui Petru Popescu, păstrând proporțiile locurilor descrise. Iată, așadar, ce frapează, în mod evident: purcederea într-o mare familie existențial românească, intelectuală, atemporală, cu parfum inconfundabil de secol apus, atât pentru cititorul facil, cât și pentru criticul încrâncenat. Marca deliberată a persoanei întâi este proprie celor care își asumă un risc direct, întrucât fantezia unui narator este cu atât mai discutabilă, cu cât se oferă judecății eterogene a mulțimii. Desigur, succesul scontat este consistent respirat, dacă nu exagerezi cu dramul de modestie al recunoașterii peste ani și ani, așa cum și-a permis, nefericit, Alexandru George. Abordarea caustică a unui necredincios este refuzată lecturii. Insistăm, astfel: subiectivitatea depășește sfera stilistică sau pe cea analitică, obligându-l la acest minunat compromis, implicit, și pe îngenunchatul cititor. *Multă vreme am ezitat în fața începutului, în fața colii albe de hârtie. Am ezitat prea mult... Nici nu am șters vreun rând început, nici nu am aruncat vreo filă maculată...* Debut firesc, fără a putea fi considerat inedit, dar responsabilă punere în gardă și act de bun simț, care poate să inducă în eroare, numai în măsura în care ne imunizăm cu o percepție memorialistică. La capătul opus al exegezei, bănuiala de anticalofilie, ecoul stării duios influențate de spiritul camilpetrescian. Aparenta neputință a romancierului este, în fapt, o debordantă efuziune intimă, demascând riguros atâtea gânduri nespuse, mai multe spovedanii de necunoscut, oferite unui public brusc apropiat. Veleitatea aceasta a condus bizar spre declinarea unor pasaje alegorice ori spre metaforizarea forțată a unor stampe livrești, care s-au dorit înrădăcinate în filele tipărite. Incursiunile, regresivitățile progresiv inoculate duc aprioric spre judecăți de valoare contestabile, dacă sunt raportate la întreg. Nici cum nu poate fi vorba despre o receptare greșită, dar jocul minții își face loc și atunci când autorul nu forțează nota, nu așteaptă mai mult decât o simplă vizualizare a unor fapte simple de viață. Nu știm cât este hazard și cât rămâne măiestrie în acest tip de finalitate

proscrisă. Teama de a nu fi omogen, de a nu fi competitiv, de a nu reuși nașterea unui roman de excepție l-a transfigurat, fără îndoială, pe creator. La propriu, prin amânarea publicării. Intrinsec, prin aparentele modele preluate, de aici și de aiurea. Scuzabil, prin valorificare istorică, transparentă prin succesiunea unor regimuri politice nefaste, cel puțin pentru confortul personajelor cărții. Și totuși, Alexandru George scria acest volum în cea mai teribilă eră de cenzură: anii '50 ai veacului trecut. Se spune că mediocritatea critică a vremii le-a permis, totuși, multora să se impună, în condițiile în care lectorii angajați nu erau dintre cei mai avizați și "reuşeau" să se impună prin superficialitate. E de bănuț faptul că scriitorul a așteptat timpuri mai îngăduitoare, cum s-a și confirmat, pentru lumina tiparului și că, dacă ar fi riscat, ar fi luat și el drumul exilului, ca atâția alții. Ca român, este clar, nu a greșit. Și ca scriitor, evident, a preferat să rămână un bun român. Relevanta tehnica *glissando*, pe care am remarcat-o cu nenumărate ocazii, îl influențează discret, în scris, pe George. Este excepțional transferul său personal într-un narator imaginar, descriind cu lux de amănunte situații ce se vor fi petrecut cu unul-două decenii înaintea nașterii sale. Sigur, se va spune că ține de meseria oricărui bun prozator, dar găsesc că este cu atât mai delirant să te insinuezi într-o epocă apropiată ție, despre care nu prea ai cum să te documentezi critic și care este și extrem de dureroasă în istoria europeană: în proximitatea și după fiecare dintre cele două cunoscute războaie. Sunt cadre largi, imaginative și prozaice, pe care și le propune scriitorul, dar care, (in)voluntar, păcătuiește cu detalii deseori călinesciene, într-un echilibru mirololant. De comparat, dintr-o răsuflare - *Aproape totul era la locul său, neclintit, ... ocupând întregul spațiu...*, cu *S-a păstrat, în schimb, obiectul cel mai de preț și cel mai drag, policandrul de sticlă, cu trunchiul de bronz și trei brațe de alamă...* prin care... a circulat gazul aerian, acum... prinse într-un lanț făcut din țurțuri de cristal, în care trecerea soarelui... aprinde... o efemeră și sclipitoare izbândă... Urmează pagini întregi ale unui decor interior și exterior zugrăvit pătimaș, imediat asociate spiritului familial, prin invocarea respectabilă a părinților sau a unei bine mascate umbrele mic burgheze și, în consecință, a unei credibile autosuficiențe a băiețandrului de altădată. Tocmai această lejeritate a transpunerii adultului în naratorul-copil contaminează iremediabil și creează impresia de jurnal a cărții, în condițiile în care destul de rapid ești martorul unor posibile aventuri postadolescentine. Surprinzătoare tehnică, minunat remediu de subjugare a unui cititor dedat lecturilor active și, în mod neașteptat, cuprins de interminabile, dar vii pasaje reflexive. Mântuleasa lui Eliade nu mai este acum o simplă stradă, ci un start decisiv într-o incursiune bucureșteană magică, așa cum numai ochii unui copil o poate percepe. Capitala devine un bun al tuturor, atunci când spațiul acesta, pornind de pe Călărași sau din Calea Moșilor, speță de mahala sau de lume bună, îl trădează pe autor, obligat a face cale înltoarsă, pentru a recunoaște amintiri din primii săi ani de viață. Aceeași trecere imperceptibilă se grefează și în celula familială, când este abătută atenția asupra unor rude apropiate, moș, mătușă, spre a definitiva trăsături morale ale tatălui sau ale mamei (mai rar), în manieră elegant indirectă. Reține atenția, scurtă vreme, *unchiul Petruș*, aparent neclar pentru noi, ca alegere, până când se deconspiră *umbra* în devenire. Titlul cărții prinde consistență. Un om întors acasă *spre a-și sfârși viața*, în mod conștient, încadrează tușele unui tablou de o tristețe molipsitoare. O presupusă rearanjare a moștenirii paterne, prin prisma unei morți în curând declarate, duce strict în minor mercantilism o întreagă existență nefericită. Calcule previzibile, poate nerușinări dezavuate, tertipul acesta lumesc tinde să-l deranjeze pe nepotul spectator, forțat să rămână impasibil. Rangul de *umbră*,

până și acesta, devine disputat ironic, în fața unui destin implacabil. Colportare a unui nonsens de perplexitate: în definitiv, om sau umbră, ce rămâne după noi? Descifrăm retoric, printre rânduri. Compensatoriu, muribundul se "bucură" de pagini largi descriptive, nefiindune clar dacă surclasând o cronică anunțată ori spre a deschide o analiză subterană. Cert este numai portretul complex și foarte bine realizat, pe care îl notăm la capitolul reușitelor, al celui care și-a cucerit incontestabil clanul, printr-o participare voluntară, nu mai puțin riscantă, în război. Nota bene: într-o altă armată... Mostră: *La masă,... unchiul nostru a părut ceva mai bine dispus; se spălase și se răsese, arăta parcă întrucâtva reîntinerit. Fața lui, ceva mai palidă decât i-o știam, ...căpăta treptat oarecare culoare. Numai părul i se schimbase definitiv, cărunțea făcuse progrese mari încât, lăsându-și-l mai lung, din vechea exuberanță îi rămăsese o șuviță rebelă alunecată pe frunte, de un cenușiu trist, fluturând dezolant, ca un semn de doliu.* Amară constatare, care îi permite, totuși, criticului nelămurit să întrezărească o numărătoare inversă, o posibilă poliță de asigurare în fața morții, fie și pentru acceptarea clipelor mai bune dăruite de Dumnezeu, bietului proscris. Altminteri, disputatul Petruș se insinuează drept cap de listă în aprecierile tuturor, devansând, pentru o bună bucată de vreme, o mătușă Ana ori un alt unchi, Costică. Se anticipează arta portretistică a scriitorului, la fel de bine expusă, de nenumărate ori, în cuprinsul romanului. Nimic nu mai este sigur, însă. Viața galopează, cu bune și mai rele, iar surprizele pun căramidă peste căramidă la păstrarea neștirbită a moștenirii familiei. Tradusă prin investiții serioase, în mărirea construcției deja impunătoarei case. Foarte posibil, de acum exclusiv a părinților naratorului martor. Pentru că, de vreme ce bolnavul incurabil se va mântui într-o zi, celălalt frate amintit neridicând probleme serioase, e de așteptat ca biata Ana, după un mariaj sucombat, pricopsită și cu un copil, să dea lovitura. Printr-o căsătorie cu un adevărat domn, unde mai pui, și belgian, devenind peste noapte, *de la Bruxelles*, așadar, de sperat, fără a mai emite pretenții în țară. La antipozi, notații istorice și culturale, servind profilului de epocă și certificând contemporaneitatea naratorului cu trăitorii începutului de zbuclum secol românesc: proaspăta anexare a Cadrilaterului, deslușim, cu greu, Războiul româno-bulgar; recenta apariție a unei capodopere internaționale, *Quo vadis?*, aparținând viitorului câștigător de Nobel, deja popularul Sienkiewicz. Dar și repere sociale, cumplit de asemănătoare cu cele ale zilelor noastre: copilul remarcă pensionarea bruscă și nedreaptă a (până atunci) jovialului tată; nu în ultimul rând, ia act de acomodarea dificilă a bărbatului (cu noul statut), aflat într-o permanentă dispută cu sine însuși, din dorința de a se vindeca de umilința la care fusese supus. În spiritul aceluiași puzzle, reapare un vechi și drag prieten, deopotrivă fost profesor particular, boemul Nicola Vretos. Ce-i drept, introducerea sa în scenă este făcută într-o manieră neverosimilă; pare să fi aterizat pe neașteptate în curtea vecină, grație minunii datorate unei și mai imprevizibile căsătorii, cu moștenitoarea cumpărătorilor tocmai ai acelei bucăți de pământ. Artificiul compozițional a fost, însă, pe deplin meritat, personajul contând realmente în formarea intelectuală a tânărului, devenind foarte rapid de-al casei, iar noi beneficiind de o nouă și partinitoare pildă portretistică: *Era un tânăr de o frumusețe angelică, aceea a heruvimilor din bisericile bizantine, care vor să sugereze candoarea supremă, dar și masculinitatea...* Apoi, din nou, incursiuni socio-istorice, receptate vigilant, prin ochii tatei: moartea bătrânului Brătianu, văzută drept *cea mai mare nenorocire* și prefătată tragic de o încercare de asasinat, atribuită unui *nebun*; repetarea ultimului act, cu un nou actor, tânărul Brătianu, familiar publicului ca Ionel, care supraviețuise atacului criminal al unui

dezechilibrat; dispariția altor mari personalități, precum Kogălniceanu, C.A. Rosetti sau Eugen Carada. Nu în ultimul rând, ecourile tulburărilor de la 1848, proiectate în special în mintea tânărului curios, deloc informat asupra circumstanțelor pașoptiste, ulterior, palid impresionat și de Războiul de Independență. Mărturiile sunt excepționale, pentru că sunt directe, transmise din generație în generație. Aflăm de un incendiu care a devastat Bucureștiul, înaintea Revoluției invocate și care a dus în sapă de lemn mulți negustori. În același timp, suntem înștiințați că nenumărați români își duceau existența și afacerile aiurea, preferând Germania, dar neuitând să se întoarcă în țară. Este și cazul bunicului patern, a cărui alegere o explică pe cea de mai târziu a nepotului, acesta din urmă fiind inițial trimis la Școala Germană în țară, cu un scop bine determinat, iar apoi spre continuarea studiilor, în același spațiu european. Compensatoriu, spre a crea echilibru, dar și pentru a înnobila moștenirea genetică, bunicului matern îi revine onoarea de a fi luptat în 1877. Pentru noi, cei de astăzi, de bine și nu numai, surprinzător, dacă ne amintim patosul profesorului de istorie din copilărie: *Războiul de Independență, cu tot efortul militar, care pusese în mișcare atâta lume și adusesse mulți străini, fusese o comedie... Dar venirea armatelor rusești și șederea lor aproape doi ani în țară (!) săltase bine comerțul, îmbogățise pe mulți..., deschisese câmp liber multor afaceri...*

Trecere foarte rapidă de vârstă și gânduri, salvată numai de un număr nou de capitol, structură simplă și deloc incomodă a celor patru părți ale romanului. Suntem în Germania, în plină acomodare după Primul Război Mondial, iar rândurile dezarmante prefătează un imposibil sfârșit real al conflictului mondial. Maniera confesatoare se dorește stil direct, dar ceva din glasul stins deslușește lucrătura fascinantă, profund imaginativă, a unui timp greu. Fără a impieta ori a știrbi din frumusețea produsului. Ne insinuăm în cotidianul unui oraș traumatizat, cu lume cosmopolită, supraviețuind lipsei de electricitate ori celei a hranei zilnice. Civilizația locală se traduce strict prin prezența neîntreruptă, totuși, a apei, diferență notorie subtil dedusă, prin comparație cu alte țări fost implicate în marasmul armelor (poate și a noastră, pe care tânărul student o lăsase departe). Interesante ne apar mișcările străzii, strigătele locuitorilor exasperați de inutilitatea conflictului și, mai ales, reacția străinilor prinși fără voia lor în rezistență. Eliberarea spiritului tânărului conațional temerar se face prin apelul la prieteni, a căror prețuire este fățișă. Un Mario sau, mai aprig, un Dinu, îl fac să uite de toate și îl susțin moral, spre a ignora pericolele vădite. Impresia generală este una a acceptării oricărei posibilități de întoarcere subită a roții destinului, orice speranță fiind recognoscibilă și explicabilă. Astfel, cei mai conștienți, o mai vârstnică doamnă Pachel, de pildă, gazda pensiunii în care mulți plătitori se vor ruși de lume, nu clachează atunci când pare a nu mai fi capabilă să asigure cinele angajate de chiriași. Imigranți sau refugiați, precum o familie de ruși sau un colonel Hausherr, se închid în camere, își plâng rudele date dispărute sau joacă șah singuri, nu mai ies cu zilele sau, dacă o fac, se ascund pe la cunoștințe din zone mai sigure, în suburbii. Tonul sentențios imprimat de război e limpede: *Trăim vremuri cumplite...* Frica dezumanizantă naște reacții incontroabile, oameni obișnuiți devenind de nerecunoscut, cuprinși de o apatie contagioasă. Nu și pentru românul decis să trăiască: *Dar eu? Ar fi fost stupid să mor de un glonte rătăcit pe străzile aceluia oraș străin, unde mă aflam doar pentru că îmi lipsea hotărârea de a mă întoarce acasă...* Zgomotul de fond al acestui efemer modus vivendi sau oroarea indescriptibilă erau urzite din *detunăturile armelor, uruitul mașinilor, țipetele câte unui rănit...* Ceea ce nu anulează mișcările de stradă, manifestațiile din ce în ce mai viguroase, ale celor mult prea încercați ca

să mai aibă ceva de pierdut: *Ce strigă? Am întrebat eu puțin intrigat... Tu ce ai striga? M-a întrebat la rândul lui, cu glas dușmănos, un individ... Agasantă retorică. Cumplită inutilitate.*

Imediat revine, însă, tiparul neverosimil, explicat prin dorința de a înșela cumplitele aparențe și păcătuind adesea prin falsă receptare contemporan critică. Lipsa reperelor importante, un nume care să conteze, un oraș care să devină verificat, conduc fie spre ficțiune deliberată, fie spre potențare a unei confuzii, e adevărat, proprie catastrofei descrise. Când și când, palide contraziceri: stația de tramvai Alta Kohlmarkt, bulevardul KönigLudwig. Ce ar mai conta, s-ar spune, dacă am trage linie, după toate nenorocirile bănuite?! Și cu toate acestea, pare incredibil ca în atare condiții să-ți mai ardă de vreo petrecere și încă de una care să consfințească faptul că încă supraviețuia o parte de populație înstărită, care sfida implicările și consecințele mării răzvrătiri. Dinu, prietenul tânărului pe care îl avem sup lupă (narratorul "no name"), din aceeași metropolă presupusă, un alt patriot surprins nepotrivit de soartă, își celebrează ziua de naștere cu o detașare totală. Subiectul se face luntre și punte să onoreze invitația, înfruntând străzi pustii și o ceață cumplită, într-o inconștientă presupus insignifiantă. Găsește și cadoul potrivit, pretențios chiar, *o farfurie din vechea manufactură de la Fürstenberg*, cumpărat indezirabil, grație unui comerț ilicit cu ceaiuri Ceylon, trimise de părinți, din țară (!). Vizita pregătită domnește redevine prilej de incursiune descriptiv balzaciană, ochiului agil nescăpându-i amănunte pe care oricine altcineva le-ar fi clasat, de-ar fi fost prea marcat de vremurile tulburi: *Am ajuns în fine în fața locuinței lui Dinu, o casă mare, elegantă, de-a dreptul somptuoasă pentru noi, românii, obișnuiți cu mizeria, sau măcar cu fragilitatea și lipsa de confort... Lipsa unei grădini așteptat luxuriantă este suplinită de un interior somptuos, produs al Renașterii germane, care justifică opulența indiscutabilă și scuză investițiile recente. Un spațiu nonconformist, aglomerare tacită a unor valori, ca și cum ar fi fost ferite de un posibil bombardament, dar și o nespūsă reacție disperată a străinilor aflați în locul nepotrivit. Altminteri, acomodarea tuturor veneticilor este nesperat de facilă, de vreme ce sărbătoritul dă semne că nu și-ar mai dori să se întoarcă în țară, iar bătrânii neamului său compătinesc cu soarta patriei de adopție sau chiar încuviințează a-și dormi somnul veșnic acolo. Cât despre politică, absurdul se rezumă la chestiuni discutabile, surprinzând vălmășaguri în schimbare și numai din teritoriul de baștină, ca și cum ar fi fost mai la îndemână să comentezi de pe margine. Ocazia este oferită de întâlnirea la sindrofie cu un nume mai răsărit, Michel Mazilu, care își încercase norocul în timpul guvernului Marghiloman, apoi în jurul lui Averescu și, ca orice politician autentic, după ce a suportat o ceartă zdravănă cu superiorii, și-a găsit temporar liniștea în Germania lovită de război. Ironică alegere ori scump plătită fugă a unui laș epuizat. Alt soi de motiv pentru justificarea rezidenței multora, în spații incerte. La nivel stilistic, paginile deschid calea analizei rare a unor dialoguri ce permit o subiectivă caracterizare a personajelor, atât cât admite limbajul verificat și fad al celor implicați, moștenit burghez și incomodat de evidențe. Din vorbă în vorbă, tot la soarta regelui se ajunge, într-un periplu ce trădează dorința de a evita mult timp subiectul, prea sensibil, dar atât de ofertant, proiectat, fără doar și poate, ingenuu: *Unui rege nu i se poate îngădui orice. Nu poate să ia hotărâri împotriva voinței națiunii... Care națiune? aș fi vrut să întreb... Regele e bolnav... Tocmai asta va declanșa criza. E de prevăzut...* În altă ordine de idei, revenim asupra artei portretistice înalte a lui Alexandru George. Este modalitatea cea mai eficientă de a verifica imparțialitatea unui gravor al literelor, introspectând egal modele masculine și feminine. Cele din urmă sunt cu atât mai demn de*

notat, cu cât psihologia naratorului e total lipsită de misoginism, afectându-le vădit pe cele masculine. Finețea detaliilor trădează o anume experiență în judecarea chipului frumos, devansând vârsta celui care se presupune că acumulează și care nu trebuie să o depășească prea mult pe cea a majoratului. Consemnăm, cum era de așteptat, impresii fizice, acuarele sumare, suficiente să încânte privirea unui bărbat și să îl cucerească, dar nu suntem surprinși de nicio analiză psihologică. Realitatea este că nu se reușește trecerea unui anumit tip de barieră, cel de a se citi sufletul feminin prin decodificarea a tot ceea ce s-ar putea ascunde (a se citi *mai rău*) în spatele unor trăsături prea atent verificate. N-am spune că pagina are de suferit, de vreme ce rămâne binele. Sunt, de pildă, două nume care contează: Elvira, sora lui Dinu, respectiv, Ama, iubita aceluiași invocat. Ambele beneficiază de generoase reprezentări, dar lipsa intuiției naratorului novice împiedică anticiparea unor acte sau fapte de viață, care îi creează și lui o suficientă perplexitate, atunci când, în sfârșit, le descoperă. Teoria poate fi combătută, dacă admitem că nu citim un jurnal, ci o scriere narativă subiectivă. Altfel spus, am contrabalansa argumentul negativ precedent și l-am înlocui cu o pregătire minuțioasă a unor scene puternice la nivel emoțional. Pentru cititor, așadar, ele sunt bine ascunse de un pseudonecunoscător narator. Chiar și așa, baza nu este solid susținută, iar ipotezele propuse, oricare dintre ele, nu au deloc demonstrații infailibile. Concret, Elvira, trimisă la un santoriu în Davos, pentru că purta o boală din copilărie, nu pare a ascunde vreo tragedie iminentă, decât dacă exploatăm voluntar portretul fizic: *fragilă și misterioasă, ...palidă și îngălbenită înainte de vreme, cu ochii mari și grei ca ai fratelui său, dar mai deschiși spre lume și în care, din când în când, se aprindea o flacără neagră...* Altminteri, *era o fire ascunsă, retrasă..., o ființă sălbatică și dificilă, care se depărtase de oameni...*

Nu târziu după această expunere, prilejuită de participarea prietenilor la cina festivă oferită de Dinu, aflăm că moare subit, deși nimeni nu se mai aștepta și, mai mult, cu toate că însuși fratele său, profund marcat, ascunde vestea o bună bucată de vreme. Ama, prietena celui aniversat, ne apare ca o frumusețe aparte a epocii, ceea ce explică și erotismul cu care o învăluie personajul narator. Platonice. Bărbatul recunoaște că atracția pe care o exercită amanta amicului său este în bunul obicei al tinerilor virili care râvnesc un bun oprit, dar unul aflat prea la îndemână. Vraja se estompează la fel de anticipativ, atunci când iminența unei apropieri dintre cei doi devine posibilă și când, misterul fiind disipat, dispare și patima. De urmărit, totuși, ce interesează și ce îi atrage atenția unui puber întârziat și de elucidat de ce o râvnită și clandestină mare dragoste nu conduce la un păcat vinovat, dar ieftin de procurat: *Era îmbrăcată într-o rochie de seară, de catifea neagră, cu o garnitură de dantelă mov și cu o floare artificială de aceeași culoare prinsă la piept. Mi s-a părut tot frumoasă, dar mai palidă ca de obicei... I-am surprins privirea adâncă, de un azuriu violet... și gura mi s-a părut că era cam prea subliniată...* În schimb, replicile ei tăioase, provocate de apariția unui indezirabil Alex, falsele remarci, în proximitatea unui și mai discutabil prinț Radu R. sau chiar a prefăcut galantului Mazilu, ne suscită interesul numai în măsura în care ar trebui să o percepem drept o femeiușcă banală, oricum, comună. Deși nu e deloc creionată ca o mare doamnă, în condițiile în care backgroundul meticolos gândit o impunea, suntem martorii bulversați ai unei confesiuni bizare: *O iubeam pe Ama, o iubeam fără nicio speranță, cu o dragoste absurdă, fără nicio perspectivă, fără nicio soluție, fără niciun sens...* De cealaltă parte, portretele masculine sunt ferme, obiective și oneste. Nici ele nu sunt puține, pentru că reflectă mediul în care se complăcea tânărul, iar selecția cunoscuților săi, făcută prin proprii

ochi, devine singura noastră șansă de a-l compune și pe el, mental, minimal, critic. Un oarecare Kurt Apell, coleg german, este un socialist convins, iar noi întrevădem în el un viitor discipol nazist. În afara slabei propagande, pe care naratorul o surprinde numai la nivelul unor scurte și nealarmante declarații, îl recomandă viguros portretul fizic: *Era un băiat blond, cu obrajii trandafirii, părând însă în același timp palid... A avea o statură mijlocie, destul de firavă, dar fermă; purta ochelari de miop, cu rame de aur și ținuta lui vestimentară era totdeauna corectă, simplă, fără nicio particularitate anume, ca o uniformă...* Mario, un prieten despre care am mai amintit, *era un tânăr cu părul creț ca un abisinian și cu ochii cenușii, ...un italian simpatic, mai vârstnic decât studenții obișnuiți..., volubil și descurcăreț, plin de energie...* Cert este faptul că, într-o proporție discutabilă, toți cei care vin în contact cu personajul martor sunt portretizați. Nu știm dacă este un mod exclusiv de caracterizare, pe care noi suntem chemați să o judecăm, dacă este în spiritul literar al epocii narrative sau dacă este, pur și simplu, un obicei personal, trădând fie un bărbat curios, interesat, fie unul nesigur, dornic să-și stabilească niște repere. Se prefigurează o teamă de eșec, o încercare de a evita dureroasele rupturi sufletești și atunci se încearcă totul, parcă pentru a nu fi descoperite prea târziu anume lucruri, care ar putea conta. Uneori, asaltul acesta imediat asupra fiecărui nou contact deranjează. Ca cititor, îți reclami dreptul la propria analiză și deseori ești rapid contrazis de fragmente exagerat descriptive, care dăunează receptării întregului. Multe fire epice se întrerup și nu știm dacă este apanajul unei tehnici perfecte, prin care să se concretizeze puzzleul cu care devenisem familiarizați. Oricum, prea multe întrebări și contraziceri, ceea ce face ca granița dintre sublima perfecțiune a formei și tragica imperfecțiune să fie mai șubredă ca oricând. Din această pricină, și digresiunile, revenirile atemporale sau rememorările disparate își pierd mult din consistență și ratează elementul surpriză, pentru că, lector aplecat, te pierzi la propriu în descrieri, oricât ar fi ele de reușite stilistic. Pe de altă parte, când nu sunt întâmplătoare, adică atunci când sunt preferați anumiți aleși, portretele, și ele în mozaic (a se citi: recompuse din pasaje aflate la pagini diferite, date fiind prea variatele ocazii), se bat cap în cap, ratând finalitatea scontată. Înțelegem că nu mai sunt prezentări necesare, *introuri* de bun simț, ci doar stări de spirit așezate pe hârtie, corespunzătoare dispoziției celui care și le asumă. Dincolo, însă, de toate aceste controverse, rămâne arta scriitorului, grăitoare, înaltă, intangibilă, particulară. Măiestrie indiscutabilă.

Rarele întâlniri amicale, încrâncenate ca în timpul războiului neclar încheiat, imposibile și provocatoare, stârnesc curiozitatea, dezvăluie nivelul de trai al celor neimplicați concret. Ca un surâs amar, printre vehemente proteste de stradă și parcă iminente atacuri aeriene, se strecoară mărfuri de contrabandă, incredibil, de ordin culinar. Musafirii lui Dinu vorbesc nonșalant despre mâncăruri fine și au suficient timp să divulge rețete pe care un bucătar le-ar fi ascuns ca pe un secret profesional. Inventarierea unor termeni specializați nu e întâmplătoare, fiindcă dezvoltă o refugiere precară din fața răului, iar pentru cei pulsând la limita depreciativă a ignoranței infantile, anticipează un fatal neprevăzut. Rostul scriitorului decis să deturneze atenția de la chestiuni mai serioase este cel de a vâna abilitatea personajelor de a-și reechilibra talerele balanței vieții lor. Numai dacă pot. Supoziția nu e hazardantă, pentru că nu toți ajung la un liman. De cealaltă parte, cititorii fie se delectează cu un fericit respiro, fie consimt a fi complicii strategiilor deja recunoscute ale lui Alexandru George. – *Să fiți atenți la salata de heringi, ne atrase atenția Dinu, are un secret pe care n-ar trebui să-l*

divulg... Ai preparat-o tu?...Chiar eu, după o rețetă veche... Știați că asta era una din mâncărurile favorite ale lui Carol Quintul, deși e așa de populară? Ei, bine, am modificat puțin rețeta și am ținut peștele o oră în vin sec... Vechii normanzi îl fierbeau în bere. Asta-i tot secretul... Și în niciun caz lămâie... Apoi, din nou politică, în bunul mers al cărții, ale căror părți fac cât patru romane. Autorul nu produce niciun artificiu compozițional care să le unească, exceptând prezența constantă a povestitorului și menținerea câtorva personaje dragi. Starea nației, române sau germane, există în funcție de războiul mondial pe care îl experimentăm sau îl anticipăm prin lectură (primul sau al doilea), dar mai ales de proximitatea acestora și de observarea atentă a timpurilor ce le-au urmat. Fiind scris în vreme stalinistă, se bănuiește o oarecare autocenzură în roman, în cazul în care ar fi răzbit să fie publicat. Nu știm de e vreo reacție argheziană de răzvrătită nesiguranță sau o simplă neîncredere în sine. Revenirea după 40-50 de ani asupra paginilor ne propune o tainică interpretare a unei literaturi de sertar. Când va fi inclus George pasaje despre viața evreilor din Germania sau considerațiile românilor de aiurea despre regele Carol? Și când se va fi decis să-și ducă explorarea descriptivă în punctul în care își realizează autoportretul, prin intermediul unor cvasinecunoscuți, figuranți în economia cărții? De ce, în ipostaza de personaj a considerat necesar, finalmente, să vină cu o confesiune, care să explice șederea sa de doi ani în Germania, pe cheltuiala părinților? Cum s-a avântat, ca scriitor, o dată, de două ori, să experimenteze alternarea narațiunii subiective și cu cea obiectivă, chiar transferul fin în ipostaza naratorului feminin, pentru a explora ideal sufletul delicat? Sensibilitatea băiatului permanent uimit de ceea ce vede în jurul său înflorește atunci când compătimente alături de oameni aflați în pragul deznădejdiei. O vecină vârstnică, doamna Rantzer, siluetă pierdută în spatele ușilor grele, nederanjând pe nimeni, se încapățânează să poarte conversații exclusiv în idiș, cu oricine îi bate la ușă sau îi iese inopinat în cale. La alte case, cu terțe ocazii, parcă pe fondul sonatei de Brahms interpretate cândva de Ama, discuții acerbe despre influența publicării *Capitalului* ori șușoteli care prevăd deja apariția unui *neserios* Hitler. Ca un ecou, de la noi de acasă, din România jinduită de peste granițe, revin compromițător păreri despre rege și anturajul său: - *Află că Buzatul s-a dus, a renunțat la tron... S-a publicat o scrisoare prin toate gazetele, când s-a dus la Londra, la funeraliile reginei-mame, ca reprezentant al regelui Ferdinand...Când o să se curețe Ferdinand, căci știi foarte bine cât e de bolnav, ...cine o să devină rege?* Filosofeli grele, la propriu, cu referiri la Bergson, atât de gustat în epocă, iar la figurat, prin maxime și mai stăruitoare: *Filosofia, care e căutarea eternă a absolutului, te obligă la o încercare supremă...* De dragul ineditului sau spre mai vivace receptare, arar găsim paradigma transpunerii jocului personalității narative. Persoana a III-a: *Plecările ei destul de frecvente la Paris au purtat-o în altă lume, de care s-a atașat destul de curând.* Imediat, persoana I: *M-am mărginit să o urmăresc, ascunzându-mi curiozitatea...* Apoi mixul suprem, interfața autoportretului indirect: *Doamna Redl pusese ochii pe mine încă din prima zi; eram o apariție nouă în imperiul ei de sticlă și cotoare aurite, răspândind acel bine cunoscut miros de vechitură; eram un om despre care nu știa cum o să se comporte.* Mulțumirea de sine e binevenită, divulgă plăcerea de a trăi doi ani din cea mai frumoasă vârstă, la studii, într-o țară care nu displace nimănui. Revenirile constante la vorbele și deciziile părinților, bunul simț și educația atent conservate trădează fragilitatea celui aflat abia la începutul marilor încercări. Patosul făuririi de noi și trainice prietenii suplinește absența familiei și alungă, nu definitiv, starea de singurătate, care se instalează deja periculos. O

singurătate față de tot ceea ce își construiește atât de răbdător. Contra timpului.

Final al primei părți. Grozavă primenire și împăcare de sine, întru pregătirea pentru ce va să vină. O altă poveste în rama marii confesiuni, nu știm de ce, tristă, amară, duioasă, prea adevărată și mult scufundată în adâncuri de suflet. Cititorul este fascinat și veșnic în așteptare, iar ceea ce îl poate transforma nu e decât temporară și întâmplătoare pierdere a firului narativ. Scriitorul este subjugat cuvântului și poveștii propriu-zise, refuzând să devină un critic acerb al vreunui sistem conducător. Ceea ce simte divulgă numai prin intermediul participanților la acțiune, neavând altceva de făcut, ca de obicei, decât să ne provoace a citi printre rânduri. Omul și scriitorul Alexandru George, aflat în propria-i bătălie, aceea de a obține sau măcar de a ținti succesul unanim. Rămânem, așadar, cu bucuria de a ni se fi împărtășit puncte de vedere strict personale, la granița celor autobiografice, deși romanul a văzut lumina tiparului la zeci de ani de la confesiunea primară. O adâncă metaforă revelatorie, mai mult, o controversă intimă a gândurilor contorsionate, aflate în permanenta luptă a înfruntării unor realități așteptate sau a găsirii unei împăcări cu sinele. Nu se rețin tensiuni psihologice, nu apar remușcări, deși tragismul transpare, fiindcă ultimul cuvânt îl are timpul care vindecă sau amintirea văzută ca simplă *umbră*: imaginară sau reală, singura dovadă a scrisului senin din viața lui Alexandru George.

Bibliografie:

Alexandru George, *Oameni și umbre, glasuri, tăceri*, Editura Polirom, 2003, Iași.
Matei Călinescu, *O capodoperă de tinerețe*, postfață la ediția definitivă din 2003.
Nicolae Manolescu, *Fără început și fără sfârșit*, RL, 1984.
Gabriela Omăt, *Alexandru George, recitit pe îndelete*, RL, 1999.